

Thomas Bernhard

De Bestemming
(*Am Ziel*)

Vertaling Tom Kleijn

Les misères de la vie humaine ont fondé tout cela;
comme ils ont vu cela, ils ont pris le divertissement.

Pascal

PERSONEN

DE MOEDER
DE DOCHTER
EEN *dramatische* SCHRIJVER
EEN DIENSTMEISJE

In Nederland

EERSTE DEEL

*(In de stad
's Ochtends vroeg
Grote kamer op de eerste verdieping, annex een keuken
Twee deuren, twee ramen. Een sofa
Verscheidene nog open of al degelijk afgesloten stukken bagage, een grote rieten
koffer nog open
De Moeder in een fauteuil, terwijl zij een rekening bestudeert
De Dochter zet in de keuken thee)*

MOEDER *(met een lorgnon en gekleed in een lange warme overjas)*

Het was mijn idee
het was mijn wens
het was mijn idee
Waarom zijn we er eigenlijk naartoe gegaan
Nu wreekt het zich
dat wij het abonnement hebben genomen
We hadden niet zolang moeten wachten
Waarom heb ik hem toch uitgenodigd
Een grote vergissing
R e d d e w i e z i c h r e d d e n k a n g e e n s l e c h t e t i t e l
Een talent heb ik gezegd
U bent een groot talent
ook al ben ik er helemaal niet zo van overtuigd
Succes is toch ook alleen toeval
het een of ander veroorzaakt succes
geen mens weet wat
ook al is er aan alle vereiste voorwaarden voldaan
geen mens weet wat
Het had ook verkeerd kunnen aflopen
Ik dacht al dat wordt niets
Dat gezeur die onverbiddelijkheid
Zijn dat nou mensen heb ik me afgevraagd
Toen begonnen ze plotseling als gekken te applaudisseren
Ik gun hem dat natuurlijk
Eerst dacht ik dat wordt niets
in die ellende wroeten
de mensen hun eigen drek in het gezicht gooien
vanaf het toneel
Ik dacht dat wordt niets
Steeds meer drek op het toneel
tot het hele toneel vol drek staat
dan gaat het doek dicht
als het hele toneel vol drek staat
Wat is dat anders dan drek
Ja natuurlijk ze hebben talent
die jongelui
en die oude kunstenaars die theaterschmierkezen
Vind je niet
dat het gemeen is de mensen

niets dan hun eigen drek te laten zien

(roept naar binnen)

Maak hem sterk

ik wil sterke thee hebben

Hoor je die wil achtduizend hebben

Alle mensen hebben grootheidswaan

een volledig grootheidswaanzinnige samenleving

De hele samenleving is met zichzelf

op hol geslagen

(legt de rekening neer)

Ik had de grafkelder niet moeten laten vernieuwen

ik had hem moeten laten zoals hij was

die omgevallen obelisk was toch origineel

achtduizend alleen om de omgevallen obelisk op te richten

en een beetje beton

Een dramatische schrijver

wat stelt dat nou voor

de mensen hebben succes en buiten meteen alles uit

Geopenbaarde gedachten

allemaal aan papier gesleten en al met al vunzigheid

Ze beelden zich in dat ze wereldschokkend zijn

Hij beweert dat hij een anarchist is

een dramatisch schrijver zou een anarchist zijn

Een uur lang over toneelspelers

en dan heeft hij ook nog geen enkele keer aan mij gedacht

dat ik oud ben en hardhorend

(Dochter komt met de thee naar binnen)

en dat mij in feite niets meer interesseert

in ieder geval niet de toneelspeelkunst

in ieder geval niet het theater

(Dochter serveert de thee)

Steenhouwers

zijn onbeschaamd

alle handwerkslieden zijn onbeschaamd

Die kleden nu de intellectuelen uit

volledig

De triomf van de handwerkslieden mijn kind

de arbeiders triomferen

maar dat heeft ons soort mensen nog niet begrepen

al veertig of vijftig jaar lang

triomferen de arbeiders

die hebben het heft in handen

die dicteren die bepalen

die doen ons de das om

(Dochter wil de thee inschenken)

Moeder houdt haar tegen)

Hij is nog niet zover

Net zo min als jij verstand van thee hebt

heb je verstand van de wereldgeschiedenis mijn kind

Je moet hem laten trekken

al twintig jaar doe ik moeite

jou dat bij te brengen
Jouw vader wenste een obelisk
hij heeft hem zelf uitgezocht
dat was toen al belachelijk
De tijd is door en door veranderd
alles is veranderd omgekeerd
alles is op zijn kop gezet
virtuoos mijn kind heel virtuoos
Nu schenk in

(Dochter schenkt thee in)

Nu wreekt het zich
dat ik ons abonement niet heb opgezegd
het is alleen nog maar een gewoonte
wij houden toch allang niet meer van theater
we doen alleen maar alsof we er van houden
we haten het
omdat het een gewoonte voor ons is geworden
Maar we haten Shakespeare ook
en we haten onszelf
als we er naar toe gaan
Nog voordat het begint
hebben we het doorzien

(inspecteert de rekening weer)

Ik betaal niet meteen
twee jaar heeft het geduurd
eer de obelisk was opgericht
meer dan twee jaar eer alles klaar was
ik betaal twee jaar lang niet
Met gelijke munt betalen mijn kind
Zo gemakkelijk mag je het de mensen niet maken
Ze dreigen met een aanklacht
ze dreigen voor de tweede keer met een aanklacht
dan betaal ik
en ik trek er natuurlijk twintig procent vanaf
dan is het nog altijd veel te duur
Dat soort lieden staat toch al versted van zichzelf
als het hen is gelukt
ergens een spijker in te slaan
Overall heerst het dilettantisme
maar het meest weezinwekkend bij de handwerkslieden

(drinkt)

Als we geluk hebben
regent het niet
van de andere kant reis ik graag op regenachtige dagen
Het zal regenen
Ik weet waarom ik hier niets laat doen
alles zou veranderd moeten worden
maar bij mij komt geen handwerksman in huis
hier wordt niets meer veranderd
Ja als een keer het licht uitvalt
maar verder niet

Het is allemaal al heel bouwvallig
als jij loopt denk ik altijd
dat het huis instort
jij hebt je zo'n onhandige luidruchtige manier van lopen eigen gemaakt
van de andere kant is het jouw aard
Ik zeg alsjeblieft loop niet zo luidruchtig
maar dat verandert niets aan jouw manier van lopen
We hadden de ijzergieterij op tijd moeten verkopen
en naar zee moeten gaan
niemand geen mens had ons meer lastig gevallen
maar we hebben het juiste tijdstip laten passeren
toen kocht niemand meer een ijzergieterij
niet zo'n verouderde ijzergieterij
het was een grote kans mijn kind
tweeëneenhalf miljoen
maar dat vond ik niet genoeg
Als wij het juiste tijdstip laten passeren
komt het nooit meer terug
Ik dacht dat ik de prijs nog omhoog kon jagen
toen was alles opeens afgelopen
Ongeveer vier miljoen dacht ik
ik heb verloren

(drinkt)

De een drinkt thee
de andere koffie
in deze twee categorieën kun je hen indelen
Jij bent een koffiedrinkster
Hij durfde het niet meer
mij aan te raken
ik walgde van hem
ik ben heel consequent geweest
nadat we uit Rome waren teruggekomen
heeft hij mij niet meer aangeraakt
Toen was jij al tweeëntwintig
mijn God dacht ik
wat is dat voor een kind
niet om aan te zien een beetje achtergebleven
maar lief
Jij was meer een vaderskindje
Het had ook zomaar iemand anders kunnen zijn
Maar ja het was je vader
de ijzergieterij heeft een grote rol gespeeld
ik was er niet zeker van
trouw ik met de man of met de ijzergieterij
ik heb nooit echt geweten
is het de ijzergieterij of is het de man
van wie de ijzergieterij is
en het huis aan zee
dat wond mij vreselijk op mijn kind
een man niet eens een lelijke man
met een huis aan zee

Dat heb ik altijd willen hebben
een huis aan zee dat van mij is
Van de ene kant was er de ijzergieterij
en het huis aan zee
en de zekerheid die deze hele constellatie uitstraalde mijn kind
Ik kan niet zeggen
dat ik geen andere keus had
nee dat niet
Hij dook op
en vertelde over zijn ijzergieterij
en dat hij alleen was
dat zijn ouders waren omgekomen
allebei op precies hetzelfde ogenblik
dat ontroerde me toen hij zei
dat ze ogenblikkelijk dood waren
tussen Florence en Bologna
dat ontroerde me mijn kind
en dat hij een huis aan zee had
Misschien zou een ander verhaal mij niet zo ontroerd hebben
wij horen iets ontroerends
van een man die omdat hij ons iets ontroerends vertelt
zelf ontroerend is en trouwen met hem
Ik wilde die man helemaal niet
De ijzergieterij en het huis aan zee
en dan ook nog een kind erbij
jouw broer dat arme schepsel
twee en een half jaar en weg
(drinkt)
Hij had een gezicht als van een oeroud mens
ik wilde hem niet hij was me te lelijk
kun jij je dat voorstellen
hij zag eruit als een grijsaard
bij één op de drie miljoen komt dat voor
een oeroude huid
alles mismaakt aan hem
Dat is de straf dacht ik
nu ben je bestraft
ik dacht ononderbroken maar aan één ding
hoe ik hem weg zou kunnen gooien
ooit had ik het idee
hem in de kachel te verbranden
maar wat dan
ik deed hem weer een schone luier om en zong een liedje voor hem
ik liet mezelf sentimenteel worden
en daardoor nog veel gemener
Ik sprak mezelf bemoedigend toe
heimelijk wenste ik de dood van mijn kind
onophoudelijk
Ik durfde mijn kind niet te laten zien
iedereen wilde het zien
maar ik liet het niet zien

ik zei altijd die tijd komt nog wel
Ik had mij verrekend mijn kind
De ijzergieterij en het huis aan zee
en het kind
ik had mij verrekend
Toen ging ik naar zee en dacht dat het daar beter zou worden
maar daar was het het allerergste
ik wilde de deken over het gezicht trekken
en het verstikken
maar ik durfde niet
ik dacht dat ik mijzelf dan te gronde zou richten
om wille van een mens die helemaal geen mens is
een klein onaanzienlijk dier
ik haatte Richard
Jouw vader was de meest ongelukkige mens
die je je voor kunt stellen
hij kwam voortdurend uit de stad opdagen en vroeg
hoe gaat het met ons kind
dat haatte ik als hij dat vroeg
ik dacht jij hebt dat kind gemaakt jij gemeen schepsel
en nu vraag je mij nog altijd
hoe het met die mismaakte gaat
ik moest mij voorstellen hoe het dan zou zijn
als die mismaakte vijftien of twintig zou zijn
of vijfentwintig
Maar zover is het niet gekomen
ik had zo nadrukkelijk naar zijn dood verlangd
dat hij is gestorven
hoe weerzinwekkend ik het altijd vond
als ik het gordijntje openschoof
hij lag nog in de kinderwagen
maar toen was hij opeens dood
plotseling had hij een mooi gezicht
oeroud maar mooi
omdat ik heel nadrukkelijk aan zijn dood dacht
Richard begrijp je
jouw vader die Wagnergek
precies op het moment dat ik mijn kind wilde laten zien
dat zei ik tegen mezelf
was het dood
Ik zei altijd tegen de mensen
zo'n mooi kind heb ik nog nooit gezien
ik laat het al die tijd niet zien
om geen afbreuk te doen aan zijn schoonheid
die smerige blikken wilde ik verre houden van mijn mooie kind
ja zei ik precies op het moment dat ik het jullie wilde laten zien
was het opeens dood
de regen viel met stromen neer
gek niet waar
de mensen konden niet weten
wat er in de kist lag

iets vreselijks
iets oerouds
een witte kist
en zoveel verse bloemen
Onze Richard
liet ik in de grafsteen beitelen

(drinkt)

Plotseling sloeg de angst mij om het hart
Overall was er angst
en ik haatte jouw vader
ik ging hem uit de weg
ik deed de deur op slot

(wijst naar de deur)

Wekenlang jarenlang
staarde ik naar die deur
en ik was bang
dat hij door de gesloten deur naar binnen zou kunnen komen
hij klopte aan maar ik deed niet open
hij hamerde op de deur
maar ik deed niet open
pas als hij zich half dood had gehamerd hield hij op
dan nam ik mijn pillen in
Vroeg in de ochtend was hij al weg
de ijzergieterij had hem nodig
Ik ging naar Katwijk
een heel jaar hield ik het daar uit
eb vloed
vloed eb

(drinkt)

toen ging ik terug
en toen kwam jij
Wij ontkomen er niet aan mijn kind

(drinkt)

Alleen het noodzakelijkste inpakken
zeg ik altijd tegen mezelf
alleen het allernoodzakelijkste
en dan hebben we alweer zoveel bagage
(Dochter staat op en gaat verder met inpakken)

Ik zou je geholpen hebben
ondanks mijn pijn
maar jij wilde het niet
Altijd komt het uit de hielen
en dan trekt het door de rug naar boven

(Dochter opent de grote rieten koffer)

De rieten koffer heeft een lange geschiedenis
het enige dat ik heb ingebracht bij ons huwelijk
de rieten koffer
En weet jij wat er in de rieten koffer zat
Heb ik jou dat ooit verteld
heb ik het jou niet verteld

DOCHTER

Nee Mamma

MOEDER

Een oude paardedeken

van mijn grootvader

verder niets

dat was alles

Jouw overgrootouders hadden helemaal niets

hij was een grappenmaker een grappenmaker mijn kind

zijn vrouw was volledig doof volstrekt stokdoof

(drinkt en zet het kopje meteen weer neer)

Smaakt naar niets

als jij hem zet smaakt hij naar niets

Theezetten is een wetenschap

natuurlijk het water

maar het is een kunst

Ik wil toch cognac

de cognac mijn kind

(Dochter haalt cognac voor haar)

Volledig doof begrijp je

en hij was een analfabeet

een echte analfabeet

ze hadden vijf kinderen tot stand gebracht

arme mensen maken de meeste kinderen

twee hebben het overleefd

onder andere mijn moeder

jouw grootmoeder

(Dochter schenkt voor haar moeder cognac in)

Ze heeft mij ergens in Nederland geworpen

in een café

ze is het café binnen gegaan

naar het toilet

en heeft me losgesneden

en is met mij weer naar buiten gegaan

naar een vriendin

die haar een week onderdak heeft gegeven

toen is ze weer gaan werken

Er mag maar één iemand drinken

alleen ik mag drinken

(drinkt)

Uit het niets begrijp je

plotseling in zo'n huis

een ijzergieterij

een huis aan zee

nog helemaal los van al het andere

Maar natuurlijk is het niet van de ene dag op de andere gegaan

Toen kwam die vreselijke man

met zijn vreselijke stem

en vertelde mij over zijn ijzergieterij

jouw vader had toen de onhebbelijke gewoonte

het eerste woord van elke zin
tweemaal te zeggen
het was onverdraaglijk mijn kind
ik heb van deze man gewalgd
zoals hij daar zat
en over zijn ijzergieterij praatte
En toen zei hij
als ik genoeg heb van de ijzergieterij
ga ik naar zee
daar heb ik een mooi huis in Katwijk
dat zei mij natuurlijk niets

(drinkt)

Ik had de zee immers nog nooit gezien
Altijd al wilde ik de zee zien
wie de zee nog nooit heeft gezien
is nog geen mens dacht ik altijd
en ik denk dat tot op de dag van vandaag
Dan pak ik mijn spullen in
en ga naar Katwijk aan Zee
een groot huis en eb en vloed
die had ik nog nooit gezien eb en vloed
hij deed het voor
hij boog zich helemaal voorover
en deed met beide handen eb en vloed voor
Ik zag hem voor een gek aan
Een gek dacht ik
Maar toen bleek
dat alles klopte wat hij zei
dat met de ijzergieterij klopte
en dat met het huis aan zee
en ook dat met eb en vloed
en dat met het geld op de bank
Ik zei tegen mijn vriendin
zou jij dat doen
ook al kun je die man niet uitstaan
hoe hij over eb en vloed vertelt en dat voordoet
hoe hij altijd over zijn ijzergieterij vertelt en die beschrijft
en over zijn huis aan zee
dat zijn grootvader heeft gekocht
hij ruikt zo vreselijk zei ik
uit zijn mond
en zijn vingers bevallen me niet
trouwens heel zijn handen
zijn gezicht is lelijk
maar hoe hij over eb en vloed vertelt
zou jij dat doen

(drinkt)

toen heeft zij alleen ja gezegd
En wat voor een ja
ik hoor dat ja nog precies
het klinkt al vijfenveertig jaar in mijn oren

ik kan het niet nadoen
ik zou het moeten kunnen nadoen
ik kan het ja niet nadoen
Ja heeft ze gezegd verder niets
ze heeft naar me geluisterd en ja gezegd
En toen deed ik het
begrijp je